РІБЦУН Ю. В.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ» ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

(7 клас)

Міністерство освіти і науки України

Національна академія педагогічних наук України

Інститут спеціальної педагогіки

РІБЦУН Ю. В.

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА «ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ» ДЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

(7 клас)

Київ

2015 р.

УДК 376.36 : 373.312.141
ББК 74.5
Р 49

Рецензенти:

Косенко Ю. М. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти Інституту педагогіки та психології Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка;

Грабко О. М. – вчитель історії Лисогірської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату.

Р 49 Рібцун Ю. В. Навчальна програма «Всесвітня історія» для загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (7 клас). – К, 2015. − 20 с.

У навчальній програмі «Всесвітня історія», узгодженій із вимогами Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, з урахуванням психофізичних особливостей дітей із тяжкими порушеннями мовлення, представлено тематичну реалізацію навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи, яка сприяє паралельному забезпеченню історично-пізнавального і мовленнєвого розвитку учнів, подано перелік орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності школярів на кінець навчального року.

Програма адресована вчителям 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення, загальноосвітніх навчальних закладів за умов інклюзивного та інтегрованого навчання і спрямована на реалізацію вимог, передбачених освітньою галуззю «Суспільствознавство».

© Рібцун Ю. В., 2015

Зміст

Пояснювальна записка……..... 5
Розмаїтий світ історії Середньовіччя ……. 9
Вступ до історії Середньовіччя …….. 9
Перші середньовічні держави …….. 10
Середньовічний світ Західної Європи……. 11
Європейське суспільство і держави в X–XV ст. …… 12
Матеріальний і духовний світ європейського середньовіччя …….. 13
Країни Центральної та Східної Європи в X–XV ст. …….. 14
Середньовічний Схід …… 15
Узагальнення з курсу історії середніх віків ……... 17
Показники сформованості галузевої компетентності учнів …….. 18
Додатки ……. 20
Читаю – історію вивчаю ……... 20

Скільки сліз і крові пролито.
Під руїни маскується вічність.
Йдуть за мною війна і молитва –
Дві сестрички Середньовіччя.
Орися Печарська

Пояснювальна записка

«Хто не знає свого минулого, той не має майбутнього», − свідчить народна мудрість. Саме тому інтерес до вивчення історії з'явився ще з часів появи людства та виникнення основи сучасного світу і продовжує існувати дотепер. Ознайомлення з історією різних епох входить до обов'язкового переліку навчальних предметів у закладах як загальноосвітнього, так і спеціального (інклюзивного та / чи інтегрованого) спрямування.

Відповідно до вимог особистісно-зорієнтованого підходу під час освітньо-виховного та корекційно-розвивального процесу в загальноосвітніх навчальних закладах для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) відбувається корекція психомовленнєвої діяльності учнів, здобуття міцних, у т. ч. й історико-хронологічних та історико-просторових знань. Допомогти у вирішенні поставлених завдань, у т. ч. й одночасного історично-пізнавального і мовленнєвого розвитку школярів, покликаний ***навчальний предмет «Всесвітня історія»***, який є логічним доповненням курсу «Історія України», що охоплює єдину важливу віху розвитку суспільства – епоху Середньовіччя.

Згідно з Типовими навчальними планами спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів ІІ ступеня для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з українською мовою навчання (наказ МОН України № 504 від 22.04.2014 р.) у сьомому класі учні мають вивчати Всесвітню історію (1 год. на тиждень).

Уроки Всесвітньої історії будуються в органічній єдності та взаємозв'язку навчання, виховання, корекції і розвитку та ґрунтуються на психолінгвістичному, діяльнісному, комплексному, компетентнісному, культурологічному, цивілізаційному, культурно-антропологічному та соціоантропоцентричному *підходах*, на *принципах* гуманізації, диференціації, діалогічності, індивідуалізації, інтегральності та цілісності, дотримання хронологічної послідовності, багатоаспектного розкриття історичних подій і явищ, на *позиціях* політичного, соціального, економічного, особистісного, морально-етичного, духовного та ін. вимірів історії.

Специфіка організації і проведення освітньо-виховної, корекційно-розвивальної роботи з семикласниками з тяжкими порушеннями мовлення у значній мірі зумовлена особливостями їх психофізичного розвитку. В учнів із ТПМ через притаманні цьому віку відчуття дорослості, пов'язані з фізичними змінами в організмі, прагненням до самостійності, розкриття власних нових можливостей, змінами у зовнішності та манерах тощо, може з'явитися недбале ставлення до навчання. Крім того, у середній школі відбувається значне ускладнення змісту навчального матеріалу, який стає дедалі абстрактнішим.

Деякі учні з тяжкими порушеннями мовлення механічно заучують дати та історичні терміни, недостатньо розуміючи часо-просторову систему подій та явищ певного періоду. Саме це призводить до формалізму у засвоєнні знань, що є однією з основних причин підвищеної втомлюваності та психокогнітивного перевантаження, а згодом і втрати інтересу до навчання. Це, в свою чергу, гальмує розвиток логічної пам'яті та формування словесно-логічного мислення.

Тому уроки історії доцільно проводити у лінійній системі шкільної історичної освіти відповідно до *проблемно-тематичного принципу*, чергувати різні види діяльності, спиратися на збережені функції учнів, багаторазово повертатися до вже вивченого навчального матеріалу, дотримуватися поступовості у введенні в активне мовлення школярів історичної термінології, заохочувати учнів до самостійних міркувань, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, що стимулюватиме розгортання теоретичного рефлексивного, логічного, критичного, а також творчого мислення. Розповідь учителя має бути живою та емоційною, супроводжуватися наведенням яскравих прикладів із художньої та історично-популярної літератури, показом ілюстрацій, картин, фотографій, хронологічних та історичних карт, зображень культурно-історичних пам'яток, спиратися лише на науково достовірні факти, апелювати до особистісного досвіду підлітків, будуватися на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги, творчого співробітництва.

Чергування на уроках індивідуальних і групових форм роботи (фронтальні, підгрупові, парами), використання цікавих практичних завдань у вигляді історичних ребусів, дискусійних запитань тощо заохочують школярів із ТПМ до здійснення мандрівок у минуле, породжують історичний пошук, розвивають уяву, оптико-просторове та часове орієнтування, зв'язне описове та діалогічне мовлення, вміння висловлювати й відстоювати власні думки та з повагою й толерантністю відноситись до міркувань однокласників.

Спираючись на діалогову стратегію педагогічної взаємодії та враховуючи пізнавальні, мовленнєві та психоемоційні особливості учнів цього віку, учитель історії здійснює паралельне вирішення загальних навчально-виховних і корекційно-розвивальних завдань. Відповідно до них і розроблена ***навчальна програма*** з Всесвітньої історії для 7 класу. Навчальна програма повністю узгоджена з державним компонентом історичної освіти, Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти та спрямована на реалізацію вимог, передбачених освітньою галуззю «Суспільствознавство».

Програма з Всесвітньої історії має ***табличну структуру*** та складається з трьох колонок (див. табл. 1). Перша з них розкриває зміст основної ланки загальної освіти, тобто перелік основних історичних сюжетів. Друга колонка є методичним орієнтиром для вчителя і висвітлює державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, адаптовані до вимог загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення. Третя являє собою корекційно-розвивальні лінії, які враховують мовленнєвий, пізнавальний, особистісний розвиток дітей із ТПМ, особливості їх

сенсомоторики та емоційно-вольової сфери, а отже, розкривають спрямованість корекційно-розвивальної роботи

У програмі «Всесвітня історія» для сьомого класу за ступенем ускладнення представлено ряд наскрізних ознайомлювальних навчальних тем із зазначенням кількості годин, відведених на їх вивчення. Матеріал дібрано таким чином, щоб не перевантажувати школярів, надати їм можливість займатися самостійною пошуковою та дослідницькою діяльністю, а вчителю − творчо підходити до проведення уроків, варіювати навчальний матеріал.

В програмі передбачено *4 години резервного часу*, які вчитель історії може використати на власний розсуд з метою закріплення тих чи інших тем. Представлені в програмі *тематичні завдання* є орієнтовними та можуть варіюватися у відповідності до контингенту класу, з урахуванням особливостей психофізичної, у т. ч. й мовленнєвої діяльності учнів.

В кінці кожного уроку учителем здійснюється оцінювання навчальних досягнень школярів. Відповідно Додатку до листа МОН України № 1/9-305 від 26.06.2015 р. «Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015 / 2016 навчальному році» ***контрольно-оцінна діяльність учителя історії*** трансформується з контролю й оцінювання предметних знань, умінь і навичок у бік оцінювання компетентностей, тобто готовності та здатності учнів застосовувати здобуті знання і сформовані навички у своїй практичній діяльності. Оцінювання може відбуватися як в усній (запитання – відповідь), так і письмовій (тестові завдання) формі. На основі поточних балів виставляється тематична оцінка, на основі тематичних – семестрова, на основі семестрових – річна, з обов’язковим урахуванням динаміки досягнень кожного школяра.

Завершує програму трикомпонентний ***перелік орієнтовних показників сформованості галузевої компетентності*** школярів на кінець навчального року.

Психомовленнєвий компонент *«Розуміння змісту навчального матеріалу»* включає перелік тих показників у пізнавальній, мовленнєвій діяльності, емоційно-вольовій сфері, які знаходяться в зоні актуального розвитку (за Л. С. Виготським) учня та є обов’язковими передумовами засвоєння нового навчального матеріалу на невербальному та вербальному рівнях.

Психомовленнєвий компонент *«Засвоєння знань, формування умінь і навичок»* передбачає перелік тих показників, які перебувають у зоні найближчого розвитку школяра і знаходяться на рівні початкового засвоєння чи розширення вже наявних знань, формування нових умінь і навичок.

Операційно-технологічний компонент *«Застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній навчальній діяльності»* охоплює перелік тих показників у історично-пізнавальній діяльності учня, котрі на практиці реалізуються ним самостійно чи з допомогою вчителя.

Виокремлення таких компонентів допоможе учителю не лише оцінити продуктивність спільної з учнями діяльності, а й проаналізувати ефективність добору

форм і методів роботи, які стимулюватимуть учнів до пізнавально-мовленнєвого зростання.

Саме курс Всесвітньої історії при вмілому керівництві з боку педагога спонукатиме школярів із ТПМ до роздумів і пошуків, виникнення інтересу до історичних подій і видатних особистостей того часу, способу життя і культури різних народів, допоможе учням усвідомити роль Середньовіччя для подальшого розвитку європейських держав, прослідкувати наступність у поглибленому вивченні всесвітньої історії у восьмому класі.

Таблиця 1

7 клас
Розмаїтий світ історії Середньовіччя (35 год.)

Зміст основної загальної освіти	***Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів***	***Спрямованість корекційно-розвивальної роботи***
	Вступ до історії Середньовіччя (1 год.)	
▪ Середньовіччя як період розвитку людства. ▪ Періодизація, джерела вивчення. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Епоха Середньовіччя – яка вона?», «Три періоди в історії Середніх віків», «Медієвісти» (історичні джерела історії Середньовіччя), «Додай потрібне слово» (ймовірне прогнозування на рівні словосполучення, речення та тексту), читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання	***Учень / учениця:*** • *називає* хронологічні межі епохи Середньовіччя (476 р. – 1492 р.); • *розрізняє* три періоди в історії Середніх віків, що відрізнялися рівнем економічного, політичного та культурного розвитку: – раннє Середньовіччя (V – сер. XI ст.) – в економіці панувало натуральне господарство, в політичному житті відбувався процес формування держав, у духовному – тимчасовий занепад культури; – розвинуте Середньовіччя (сер. XI – поч. XIV ст.) – зросла кількість населення, пожвавилася господарська діяльність, виникли міста, формувалася міська культура; – пізнє Середньовіччя (осінь Середньовіччя) (перша половина XIV ст. – кінець XV ст.) – криза і занепад господарства; • *має уявлення* про дві сформовані традиції європейської культури тих часів: західну (успадкувала римські традиції, орієнтовна на католицизм) і східну (наслідувала традиції Візантії, зорієнтована на православне християнство); • *називає* історичні джерела (архітектурні, речові пам’ятки, письменні історичні, етнографічні джерела тощо), зібрані медієвістами; • доречно, фонетично та граматично правильно	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (варвари, медієвісти, осінь Середньовіччя), прикметників (Середні віки, раннє, зріле, високе Середньовіччя) Уточнення розуміння та вживання омонімів на матеріалі іменників (варвар – у давніх греків і римлян – будь-який чужинець, котрий розмовляв незрозумілою для них мовою; невіглас, вандал, жорстока людина; осінь – пора року, час наближення старості, згасання (осінь Середньовіччя), прикметників (високий – що має велику відстань знизу вгору; що міститься на значній висоті; розвинений, винятковий; важливий за своїм значенням аристократичний; зрілий – що досяг повного розвитку; хто має великий досвід; високий ступінь досконалості). Формування лексико-семантичних мовних явищ синонімії на матеріалі прикметників (зріле – високе – розвинуте (Середньовіччя). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам’яті, мисленнєвих функцій та операцій, навичок різних видів прогнозування та контролю, усного зв’язного описового монологічного мовлення.

	використовує вивчені на уроках історичні поняття	Виховання інтересу до вивчення історії Середніх віків
Тема 1. Перші середньовічні держави (4 год.)		
▪ Велике переселення народів. Утворення «варварських королівств». Франкська держава. Хлодвіг. ▪ Завоювання Карла Великого. Імперія франків. Розподіл імперії. ▪ Візантійська імперія доби Юстиніана. Розквіт Візантії за Македонської династії та династії Комнінів. Культура Візантії. ▪ Природно-географічні умови Аравії. Виникнення ісламу. Мухаммад. Арабські завоювання. Розквіт і занепад перших Халіфатів. Розвиток арабо-мусульманської культури. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Велике переселення народів і утворення варварських держав», «Карл Великий – перший імператор Середньовічної Європи», «Вплив Візантії, імперії Карла Великого, перших Арабських халіфатів на становлення Середньовічної Європи», «Золотий вік» Юстиніана»,	***Учень / учениця:*** • *орієнтується* на історичній карті, показуючи напрями Великого переселення народів, «варварські» королівства, імперію Карла Великого, Візантію, напрями завойовницьких походів арабів, Арабський халіфат; провідні країни Європи і світу; • *позначає* на контурній карті відповідні історичні об’єкти; • *має уявлення*, що період в історії, який поклав початок формуванню національних спільнот в Європі зветься епохою Великого переселення народів; • *характеризує* «варварські королівства», Франкську та Візантійську імперії, перші Арабські халіфати (Омейядів і Аббасидів) (з опорою на історичні джерела); • *називає* та *описує* діяльність діячів раннього Середньовіччя (з опорою на зразок, алгоритм); • *визначає* наслідки Великого переселення народів; розпаду імперії Карла Великого, виникнення ісламу і арабської експансії; • *називає* дати виникнення ісламу та ісламського літочислення (622 р.), коронації Карла Великого в Римі, утворення імперії франків (800 р.), битви під Пуатьє (732 р.) і Верденського договору (843 р., поділ імперії Карла Великого, зародження Італії, Німеччини, Франції); • доречно, фонетично та граматично правильно *використовує* вивчені на уроках історичні поняття	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (василевс, імперія, інтрига, іслам, Коран, майордом, орнамент, прочани, солід, тинг, халіфат), прикметників (арабо-мусульманська цивілізація, варварське королівство, Велике переселення народів, Каролінгське відродження). Уточнення розуміння та вживання омонімів на матеріалі прикметників (варварський – злочинний і назва королівства; великий – значний за розмірами, кількістю, тривалістю; в. рогата худоба (корови, бики); в. вода (повінь); в. сцена (основна сцена театру); в. екран (кінопрокат); великий палець (товстий крайній); в. піст (7 тижнів перед Великоднем); в. шлях (широкий шлях, що сполучає значні населені пункти); в. півкулі (значні розмірами півкулі головного мозку); в. кров’ю (ціною значних зусиль, переживань); в. дитина (про дорослого з дитячими формами поведінки); в. подія (визначна); в. людина (відома, високопрофесійна). Уточнення розуміння та здійснення пояснення слів-паронімів (Коран – корал, тинг – тин – тил). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (халіф – халіфат, міграція – міграційний).

читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання		Розвиток сприймання, уваги, пам'яті різних модальностей, зв'язного монологічного мовлення, основних мисленнєвих операцій. Виховання бажання якомога більше дізнаватися про історію перших середньовічних держав
Узагальнення (1 год.)		
Тема 2. Середньовічний світ Західної Європи (4 год.)		
▪ Зв'язок людини і природи. Рух населення. Внутрішня і воєнна колонізація. ▪ Три стани середньовічного суспільства. Феодалізм. Християнізація Європи. Християнська церква раннього Середньовіччя. ▪ Середньовічне місто. Ремесло і цехи. Торгівля й гільдії. Міські комуни. Міська культура та повсякденне життя. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Замок. Рицарські традиції. Життя селян», «Мій дім – моя фортеця», «За спасінням, багатством і славою», «З молитвою до Бога», читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання	***Учень / учениця:*** • *орієнтується* на карті, показуючи найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя, територію поширення християнства; • *називає* основні стани середньовічного суспільства («ті, хто моляться» – священики і ченці, «ті, хто воює» – рицарі, «ті, хто працюють» – селяни, ремісники тощо), *характеризує* їх (соціальний статус успадковується від батька до сина); • *описує* середньовічне місто, феодальний замок, селянське житло (з опорою на зразок, навідні запитання вчителя, план); • *розповідає* про повсякденне життя і традиції середньовічної людини; середньовічний ремісничий цех; • *пояснює* можливі причини виникнення середньовічних міст; боротьби міст з сеньйорами: формування цехової системи ремісничого виробництва; • *має уявлення*, що християнство стало основним елементом світогляду народів середньовічної Європи, Передньої Азії та Північної Африки; • *описує* процес християнізації Європи; • *знає* дату розколу християнської церкви (1054 р.), • *порівнює* католицизм і православ'я, називає основні відмінності між ними; • *встановлює* причинно-наслідкові зв'язки між	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (васалітет, Ганза, гільдія, лихварство, майстер, підмайстер, учень, феод, феодалізм, цех), прикметників (внутрішня, зовнішня колонізація, феодальна драбина, міська комуна). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (лихвар – лихварство, майстер – підмайстер – майструвати, феод – феодальний – феодалізм, паломник – паломництво – паломницький). Уточнення розуміння та здійснення пояснення слів-паронімів (рицар – лицар, цех – цеп, цех – чех, комуни – румуни, феод – анод). Удосконалення вміння вживати синонімічні пари іменників (за́мок – палац, церква – храм), антонімічні пари відносних прикметників (зовнішній – внутрішній) (колонізація). Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Розвиток сприймання, уваги, пам'яті різних

	внутрішньою та зовнішньою колонізацією Середньовічної Європи; • доречно, фонетично та граматично правильно *використовує* вивчені на уроках історичні поняття	модальностей, зв'язного монологічного мовлення, основних мисленнєвих операцій. Виховання інтересу до історії середньовічного світу Західної Європи
Узагальнення (1 год.)		
Тема 3. Європейське суспільство і держави в X–XV ст.(5 год.)		
▪ Походи вікінгів та їх завоювання. ▪ Хрестові походи. Держави хрестоносців. Духовно-рицарські ордени. ▪ Середньовічні держави: від роздробленості до станово-представницьких монархій. ▪ Франція у XI–XV ст. Філіпп IV Красивий. Столітня війна. ▪ Англія в XI–XV ст. Вільгельм I Завойовник. Генріх II Плантагенет. «Велика хартія вольностей». Війна троянд. ▪ Священна Римська імперія Оттон I. Зовнішня політика германських імператорів. Фрідріх II Штауфен. ▪ Італійські торговельні республіки (Генуя, Венеція). Реконкіста. Утворення королівства Іспанія. Ізабелль I, Фернандо II. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Наслідки Хрестових	***Учень / учениця:*** • *орієнтується* на історичній карті, показуючи території зазначених держав, напрямки походів вікінгів, Хрестових походів, етапи Реконкісти, місця основних битв Столітньої війни; • *позначає* на контурній карті відповідні історичні об'єкти; • *розповідає* про походи вікінгів, нормандське завоювання Англії, утворення королівства Іспанія, Священної Римської імперії (з опорою на історичні джерела); • *називає* хронологічні межі христових походів: першого (1096–1099 рр.), другого (1147–1149 рр.), третього (1189–1192 рр.), четвертого (1202–1204 рр.), *розповідає* про них, *зазначає* їхні причини та наслідки; • *знає* тривалість Столітньої війни (1337−1453 рр.), *розповідає* про її причини і наслідки, основні битви; • *описує* подвиг Жанни д'Арк (1429 р.), риси характеру, що допомогли їй у досягненні мети; *знає*, що у 1920 р. католицька церква зарахувала Жанну д'Арк до лику святих; • *має уявлення* про «Велику хартію вольностей» – складений баронами документ, що обмежував королівську владу в Англії (1215 р.); *знає*, що «Велика хартія вольностей» обмежувала королівське свавілля, захищала права та майно як верхів, так і низів, забороняла чинити розправу над підданими, позбавляти майна без вироку суду, вперше в середньовічній Європі сформулювала принцип недоторканості особи;	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (абат, вікінги, кортеси, лорд, мавр, парламент, прево, сейм, Реконкіста, хартія, шериф), прикметників (феодальна роздробленість, Хрестові походи, духовно-рицарські ордени, Генеральні штати, станово-представницька монархія, Столітня війна, Золота булла, торгівельні республіки). Уточнення розуміння та здійснення пояснення слів-паронімів (сейм – сейф, кортес – конгрес, кортес – кортеж, прево – право, бритти – брити, барон – баран – буран, хартія – партія, булла – була – булка, мавр – лавр, абат – агат). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (хрест – хрестовий – хрестоносець). Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння,

походів», «На визволення Орлеана», «Орлеанська діва» (Жанна д'Арк), «Країна англів», «Велика хартія вольностей», читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання	• *називає* хронологічні межі Війни квітів (Війни троянд) (1455−1485 рр.), *пояснює* обумовленість її назви (війна Йоркського та Ланкастерського дворянських родів, гербами яких були біла та червона троянди); • *характеризує* результати нормандських завоювань, Реконкісти, італійської політики німецьких імператорів; італійські торгівельні республіки; процес становлення станово-представницької монархії; • доречно, фонетично та граматично правильно *використовує* вивчені на уроках історичні поняття	аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання пізнавальної та мовленнєвої активності засобом читання додаткової історично-довідкової літератури
Узагальнення (1 год.)		
Тема 4. Матеріальний і духовний світ європейського середньовіччя (4 год.)		
▪ Наукові і технічні досягнення. Книгодрукування. ▪ Християнська церква в XI–XV ст. Єретики і боротьба з ними. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «З молитвою до Бога», «Про вивчення наук Божественних і людських» (церковні та світські школи), «Середньовічні школи та університети. Життя середньовічного студента», «Героїчний епос Середньовіччя та рицарська культура», «Життєлюби та	***Учень / учениця:*** • *орієнтується* на історичній карті, показуючи університетські центри й міста пов'язані з початком Відродження; межі поширення впливу католицької і православної церков; • *має уявлення*, що хрестоносці завезли в Європу гру в шахи, яка своєрідно відображала тогочасний державний устрій; • *знає,* що культурний підйом у державі Карла Великого отримав назву «Каролінгське відродження» як результат взаємодії християнської, античної та варварської традицій; • *має уявлення* про друк книг рухомими металевими літерами (Йоганн Гутенберг); • *знає, що* центром просвітництва за Карла Великого стала придворна академія в Ахені, в якій працювали найосвіченіші люди Заходу, у т. ч. британець Алкуїн, котрий рекомендував вчити дітей богослов'ю, грамоти, філософії; • *розповідає,* що читати в середньовічній школі вчили за	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (академія, алхімія, вітраж, гуманізм, єпархія, єресь, єретик, інквізиція, лекції, логіка, налой, скульптура, схоластика, університет, унія, фоліант, фреска, християнізація, цензура), прикметників (Альбігойські війни, Раннє Відродження, романський, готичний стиль, церковна ієрархія). Уточнення розуміння та здійснення пояснення слів-паронімів (вітраж – віраж – міраж). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (гуманізм – гуманістичний – гуманітарний). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного

пересмішники», «Диво книгодрукування», «Життя коротке, та мистецтво вічне», «Архітектура і мистецтво», «Раннє Відродження й гуманізм», читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання	Біблією, на матеріалі праць Св. Августина, Кодексу Юстиніана, а перевірка знань проходила у формі диспутів (учень – учень, учень – учитель); • *визначає* причини і наслідки виникнення університетів; появу ідей гуманізму і культури Раннього Відродження; • *описує* романський і готичний храми Середньовіччя (з опорою на зразок, навідні запитання вчителя та самостійно); • *знає,* що шанувальників античної культури називають гуманістами, а саму культуру – Відродженням, або Ренесансом; • *характеризує* діяльність Роджера Бекона, Йоганна Гутенберга, П'єра Абеляра, Данте, Петрарки, Сандро Боттічеллі, Донателло (історичні портрети – з опорою на алгоритм опису); • доречно, фонетично та граматично правильно *використовує* вивчені на уроках історичні поняття	описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Стимулювання пізнавальної та мовленнєвої активності. Виховання інтересу до основних культурних здобутків і винаходів європейського середньовіччя
Узагальнення (1 год.)		
Тема 5. Країни Центральної та Східної Європи в X–XV ст. (3 год.)		
▪ Польське королівство. Казимир III. Велике князівство Литовське. Угорське королівство. Іштван I. Королівство Чехія. Ян Гус і Гуситські війни. ▪ Монгольська навала на Русь. Новгородська боярська республіка. Московська держава. Іван III. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Слов'яни та їхні сусіди»,	***Учень / учениця:*** • *орієнтується* на історичній карті, показуючи території Польщі, Угорщини, Чехії, Московської держави та Новгородської республіки, Золотої Орди; напрямки походів монголів; територію поширення гуситського руху; • *позначає* на контурній карті відповідні історичні об'єкти; • *називає* час заснування Кирилом і Мефодієм перших зразків слов'янської писемності (863 р.), *розповідає* про внесок братів у розвиток культури Великоморавської держави і світової культури в цілому (проповідування християнства, переклади богословської літератури, створення церкви, незалежної від німецького єпископа);	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (авари, віче, гусити, декан, індульгенція, магнати, ректор, Судебник, шляхта, ярлик), прикметників (Гуситські війни, Новгородська боярська дума (республіка). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (Гус – гусити – гуситський). Уточнення розуміння та здійснення пояснення слів-паронімів (віче – січе, ярлик – ялик, авари – варвари).

«Виникнення слов'янської писемності. Кирило і Мефодій», «Культ князя Вяцлава», «О, Боже, порятуй нас від угорських стріл!», «Володимиро-Суздальське князівство», «Пан Великий Новгород», «Золотоординське іго», «Темник Мамай», «Дмитрій Донський», «Льодове чи Мамаєве побоїще?», «Я почну, а ти продовжуй» (хронологічні, логічні, причинно-наслідкові ланцюжки), читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання	• *має уявлення* та *розповідає* про Яна Гуса – першого ректора університету чеського походження, що займався просвітницькою та проповідницькою діяльністю, котрий вважав найголовнішим для культурної та високоморальної людини Святе Письмо; • *називає* хронологічні межі Гуситських війн (1419–1434 рр.), Угорського королівства (1001 р. (засновник Іштван I Святий) – 1526 рр.); • *знає* дати: першої згадки про Москву (1147 р., Юрій Довгорукий), початку Монгольської навали (1223 р.), Куликовської битви (8 вересня 1380 р., Дмитрій Донський, «Мамаєве побоїще»), Грюнвальдської битви (1410 р.), Флорентійського собору (1439 р., проголосив унію православної та католицької церкви); • *описує* основні пам'ятки культури Польщі, Великого князівства Литовського, Угорщини, Чехії, Московської держави та Новгороду; • *визначає* наслідки золотоординського ярма для країн Східної Європи (з опорою на історичні джерела, навідні запитання вчителя); • *характеризує* діяльність історичних діячів того часу (з опорою на алгоритм); • доречно, фонетично та граматично правильно *використовує* вивчені на уроках історичні поняття	Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Стимулювання пізнавальної та мовленнєвої активності. Виховання бажання порівнювати побут і культуру сучасних і тогочасних мешканців країн Центральної та Східної Європи
Узагальнення (1 год.)		
Тема 6. Середньовічний Схід (3 год.)		
▪ Утворення Османської імперії. Правління Мехмеда II. Культура Османської імперії. ▪ Китай за часів династії Тан. Завоювання Китаю монголами. Династія Мін.	***Учень / учениця:*** • *відчуває та намагається виразити* (мімікою та мовленнєвими засобами – за допомогою вчителя) емоційне ставлення до внеску середньовічних Індії, оригінальної та високорозвиненої культури Китаю та Османської імперії у світову спадщину; • доречно, фонетично та граматично правильно	Формування контекстуально зумовлених лексичних узагальнень іменників (варна, гуру, індуїзм, карма, каста, моголи, осман, пагода, порцеляна, раджпути, санскрит, сейсмограф, султан, турок, тюрбан, яничар), прикметників (Піднебесна імперія). Уточнення розуміння та здійснення

▪ Досягнення китайської культури. ▪ Індія. Касти. Індуїзм. Делійський султанат. Досягнення індійської культури. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Мусить бути одна світова імперія» (Мехмед II), «Країна тисячі чудес» (Індія), «Боги Індії», «Китайський мандрівник Сюань Цзан», «Піднебесна імперія», «Великий Китайський мур», «Сторінками книги про різноманітність світу Марко Поло», «Син Неба» (Китайський імператор), «Взаємодія релігій Китаю епохи Середньовіччя», «Добрі» і «підлі» люди Китаю», «Гробниця тисячі воїнів», «Запитання – відповідь», читання оповідань з Всесвітньої історії доби Середньовіччя, робота з історичними, контурними картами, атласом, тестові завдання	*використовує* вивчені на уроках історичні поняття; • *орієнтується* на історичній карті, показуючи території Індії, Китаю, Османської держави, напрямки завойовницьких походів турків-османів; • *позначає* на контурній карті відповідні історичні об'єкти; • *знає* хронологічні межі: – міцної держави зі столицею в м. Делі – Делійського султанату (1206 – 1626 рр.); – династій Тан (618–907 рр., адміністративна реформа), Мін (Блискучої) (1368–1644 рр., завойовницькі походи); • *називає* дати битви на Косовому полі (1389 р.), утворення Османської держави (1299 р.), падіння Константинополя (1453 р., занепад Візантійської імперії) (з опорою на історичні карти, текстові джерела); • *описує* окремі індійські звичаї (на матеріалі творів Р. Кіплінга); • *має уявлення*, що символом влади Китайського імператора був добрий і щедрий на дощі дракон із чотирма лапами і п'ятьма кігтями на кожній; • *розповідає про* розвиток у середньовічній Індії математики, астрономії, медицини, У Китаї – книговидання, історії, географії;*описує* основні пам'ятки культури Індії, Китаю та Османської імперії епохи Середньовіччя; • *читає, аналізує* зміст давньоіндійського епосу «Рамаяна» (з опорою на літературні джерела, навідні запитання учителя)	пояснення слів-паронімів (касти – пасти – ласти, каста – каска – казка – кашка, турки – бурки, турки – втулки, карма – корма, моголи – монголи, пагода – погода). Удосконалення вміння оперувати словотворчими морфемами, робити морфологічний аналіз і узагальнення (султан – султанат). Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам'яті, усного зв'язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування на лексичному, морфологічному, граматичному та синтаксичному рівнях; зорового, слухового, смислового, рухового контролю на фонетичному, лексичному, графічному матеріалі; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Стимулювання пізнавальної та мовленнєвої активності. Виховання інтересу до вивчення історії Стародавнього Сходу
Узагальнення (1 год.)		

Узагальнення з курсу історії середніх віків (1 год.)		
▪ Середні віки в історії людства. **Орієнтовні тематичні завдання** (на вибір): «Запитання − відповідь», «Я почну, а ти продовжуй», «Знайди потрібну частинку» (історичні пазли: дата ↔ подія, дата ↔ діяч), «Цікавинки історії Середньовіччя», «Причина – наслідок», «Що за чим? (Хто за ким?)», «Додай (викресли) потрібне (зайве) слово» (ймовірне прогнозування на лексичному, граматичному, синтаксичному рівнях на матеріалі словосполучень, речень і текстів, смисловий контроль), історичні ребуси, творчі роботи, міні-проекти, робота з атласом і контурними картами, читання оповідань з історії Середніх віків, тестові завдання	***Учень/ учениця:*** • *відчуває* та *виражає* (мімікою та мовленнєвими засобами) емоційне ставлення до ролі та значення Середніх віків у розвитку європейської цивілізації; • *має уявлення* про Середньовіччя як важливу епоху в розвитку Європи, епоху народження і становлення її народів і цивілізації, добу воєнних походів і міграції населення, політичної роздробленості, поєднання політичної влади з власністю на землю, становлення й розвитку дрібного селянського господарства й посилення економічних визисків, розбудови міст, формування християнського світогляду й культури; • *розкриває* сутність Середньовіччя, що проявляється у становленні нових форм соціального та духовного життя, політичних і правових систем, своєрідної суспільної ієрархії, заснованої на принципі сюзеренно-васальної залежності, утвердженні васальних (феодальних) відносин, формуванні основних суспільних станів (духовенства, лицарства, селянства); • *працює* з історичними картами, атласом і контурними картами; • *визначає* тривалість і послідовність історичних подій з опорою на дати, ілюстрації із зображенням історичних подій і образів діячів; • доречно, фонетично та граматично *правильно вживає* історичні поняття, вивчені на уроках; • *визначає* основні здобутки людства за часів Середніх віків	Формування чітких просторових і часових уявлень. Удосконалення вміння контролювати власне мовлення та самостійно виправляти помилки під час усних відповідей. Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії. Акцентування уваги на фонетичній, лексичній і граматичній правильності мовлення. Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та логічної пам’яті, усного зв’язного описового монологічного мовлення; асоціативного, теоретично-рефлексивного мислення, розумових операцій порівняння, аналізу, синтезу, умовиводів; операцій ймовірного прогнозування; зорового, слухового, смислового, рухового контролю; просторового орієнтування; емоційно-вольової сфери, фантазії, творчої уяви; зорово-моторної координації, диференційованих рухів пальців і кисті руки. Виховання бажання порівнювати сучасність і життя в Середні віки
Резерв (4 год.)		

Показниками сформованості галузевої компетентності учнів сьомого класу загальноосвітньої школи для дітей із тяжкими порушеннями мовлення з предмету «Всесвітня історія» на кінець навчального року виступають:

1. Розуміння змісту навчального матеріалу (психомовленнєвий компонент):

− цілісного сприймання історичних подій у хронологічній послідовній лінійній системі;

− історично-хронологічне та історично-просторове бачення світу;

− особистісно-ціннісне ставлення до історичних подій і діяльності визначних осіб того періоду, що вивчається;

− розуміння минулого, осягнення сьогодення, прогнозування майбутнього;

− здатність отримувати естетичну насолоду від краси навколишнього світу, незвичності експонатів історико-краєзнавчих музеїв;

− розуміння зв'язків історії епохи Середньовіччя з природно-географічним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини.

2. Засвоєння знань, формування умінь і навичок (психомовленнєвий компонент):

− сприймання та інтерпретування змісту історичних науково-популярних текстів, художніх творів, висловлення особистісного ставлення до них, аргументування своїх думок і оцінок;

− порівняння, аналіз, систематизація та узагальнення розвитку історичних процесів і явищ епохи Середньовіччя у Всесвітній історії та історії України, виявлення спільних і відмінних ознак;

− історично-хронологічні знання та історично-просторові уявлення доби Середньовіччя;

− знання ієрархії періодів Середньовіччя, їх тривалості, найвідоміших культурних пам'яток, основних подій і постатей перших середньовічних держав, Середньовічного Сходу, Західної Європи, країн Центральної та Східної Європи в X–XV ст., Європейського суспільства та держави в X–XV ст.;

− розрізнення умовних позначень на історичній карті;

− визначення тривалості подій, їх хронологічної віддаленості від сьогодення;

− встановлення причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями та явищами, уміння оцінювати їх з різноманітних позицій;

− переосмислення реально існуючих об'єктів культури (образотворчого мистецтва, скульптури, архітектури, писемних джерел) крізь призму історичних подій і фактів доби Середньовіччя;

− здатність до співпереживання історичним діячам різних періодів, які опинялися у скрутних обставинах;

− вживання (за допомогою вчителя та самостійно) історичної термінології;

− контроль фонетичної, лексичної, стилістичної та змістової правильності власного мовлення під час ділового спілкування.

3. Застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній навчальній діяльності (операційно-технологічний компонент):

− орієнтування в історичному часі та просторі;

− диференціювання правильних і спотворених (у фонетичному, лексичному, синтаксичному планах) історичних подій;

− розрізнення науково-популярного історичного та описового художньо-образного тексту;

– креслення ліній часу та розв’язання хронологічних задач;

− характеристика історичних постатей;

− показ на карті території Сходу, різних частин Європи в певні історичні періоди, шляхи історичних походів, місця поразок і перемог;

− географічне та історичне співвіднесення місць подій певного періоду, що вивчається;

− робота з атласом, історичними контурними картами;

− переказ змісту почутого від учителя чи на екскурсії, прочитаного в підручнику навчального матеріалу;

− складання поширеної зв’язної розповіді за картиною (ілюстрацією, фотографією, музейним експонатом) із зображенням історичних подій;

− розповідь про життя народу доби Середньовіччя зі вживанням історизмів;

− опрацювання джерел історичної інформації, інтерпретування їх змісту, критичний аналіз розбіжностей поглядів різних авторів;

− бачення нових способів вирішення виникаючих проблемних ситуацій.

Слід зазначити, що представлені показники можуть варіюватися в залежності від механізмів виникнення та прояву мовленнєвих порушень у школярів і з опорою на найбільш збережені компоненти мовленнєвої та пізнавальної діяльності.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Читаю – історію вивчаю

1. Бессмертный Ю. Л. Изучение раннего средневековья и современность // Вопросы истории. − 1967. − № 12. − С. 83−95.
2. Від Бокаччо до Аполлінера / Пер. М. Лукаш. – К. : Дніпро, 1990. – 138 с.
3. «Всемирная история», «Искусство», «Религии мира» [энциклопедия для детей]. – М. : «Аванта +», 2011
4. Дрюон М. Проклятые короли / М. Дрюон. – М. : ЭКСМО, 2010. – 352 с.
5. История средних веков [хрестом., пособ. для учителя в 2 ч.] / Сост. В. Е. Степанова, А. Я. Шевеленко. – 3-е изд., дораб. – М. : Просв., 1988.
6. Книга для читання з історії середніх віків / Упор. Н. П. Клименко, Ю. Б. Малієнко. – К., 2004.
7. Макспедден Дж. Робін Гуд [істор. народ. балади] / Дж. Макспедден, Ч. Вільсон / Пер. Л. Солонько. – К., 1985
8. Мифы и легенды Европы / Сост. И. Панкеев. – М. : Олма-пресс, 2000. – 816 с.
9. Петрарка Ф. Избранное / Ф. Петрарка. – М. : Худ. лит-ра, 1974. −127 с. – (Серия «Классики и современники»).
10. Пісня про Нібелунгів / Пер. з нім. М. Настеки. – К., 1989.
11. Пісня про Роланда [давньофранц. епос] / Пер. В. Пащенка, Н. Пащенко. – К., 2003.
12. Поло М. Книга странствий. – М., 1980.
13. Сенкевич Г. Крестоносцы [истор. роман] / Г. Сенкевич. – М. : Эксмо, 2010. – 640 с. (Серия «Зарубежная класика»)
14. Скотт В. Айвенго [роман] / Пер. Ю. Лісняка, Г. Лозинської. – К., 2005.
15. Скотт В. Квентин Дорвард [роман] / Пер. М. Шишмарева. – К., 1995.
16. Средневековая Европа глазами современников и историков. – М., 1995. – Ч. I–V.
17. Тисяча й одна ніч [вибр. оповідки й казки] / Пер. с арабськ., упорядкув., коментарі й глосарій В. Рибалкіна; літ. ред. Р. Гамади; передм. Ю. Кочубея. – Тернопіль : Богдан, 2011. – 576 с. – (Серія «Скарби Сходу»)
18. У Хань Жизнеописание Чжу Юань-чжана / Пер. с китайск. Желоховцева А. И., Боровковой Л. А., Мункуева Н. Ц.; под ред. д-ра ист. н. Илюшечкина В. П.; предисл. д-ра ист. н. Переломова Л. С. – М. : Прогресс, 1980. − 255 с.
19. Чосер Дж. Кентерберийские рассказы / Гл. ред. О. Мельников, пер. С. Кашкин. – М., 1996.
20. Шекспір В. Трагедія про короля Річарда III // Трагедії. – Х., 2004

АВТОРСЬКА ДОВІДКА

Рібцун Юлія Валентинівна – старший науковий співробітник, доктор філософії в галузі педагогіки, старший науковий співробітник лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки НАПН України; дипломований учитель-логопед і вчитель-дефектолог, дипломований психолог, сертифікований психотерапевт, спеціаліст РейКи; автор понад 200 науково-методичних публікацій, у т. ч. корекційно-розвивальних програм і навчальних посібників із питань діагностики та корекції мовленнєвих вад у осіб різних вікових груп, запатентованої корисної моделі «Спосіб відновлення вимовної функції у дошкільнят з порушеннями фонетико-фонематичної сторони мовлення». Авторський сайт www.logoped.in.ua.